

CHANGES IN THE GEOGRAPHY OF THE WORLD'S FINANCIAL MARKETS IN THE 1920S OF THE 21ST CENTURY - A DIAGNOSTIC ANALYSIS

Polya Yordanova

VTU "St. St. Cyril and Methodius", Faculty of History, Department of Geography, Bulgaria,
ioni_09@abv.bg, p.yordanova9611@gmail.com

Abstract: Financial markets are an important part of the world economy and in this connection are of interest to economic geography. This type of markets always attract serious attention to themselves and to the prospects in the development of any economy, gaining a key role and above all through the huge capitals that pass through them and shape the economic In the course of the research, it is proven that the world financial markets play a key role for the smooth operation of economic sectors and stability of the state... Today, we are facing the deepest economic crisis on record in 80 years. And right in the midst of the crisis, the value of our institutions, the value of democratic governance, the value of Europe is put to the test. With the right actions, not only economic recovery can be achieved, but also better, more stable economic governance, a stronger democracy and a more progressive society. Because where markets have failed, only strong, coordinated action by governments can restore confidence, fill order books, boost demand from both businesses and consumers...

Keywords: Financial markets, economy, geography, assets, regions.

ПРОМЕНИ В ГЕОГРАФИЯТА НА ФИНАНСОВИТЕ ПАЗАРИ НА СВЕТА ПРЕЗ 20 -ТЕ ГОДИНИ НА 21 ВЕК – ДИАГНОСТИЧЕН АНАЛИЗ

Поля Йорданова

ВТУ "Св. Св. Кирил и Методий, Исторически факултет, Катедра География, България
ioni_09@abv.bg, p.yordanova9611@gmail.com

Резюме: Финансовите пазари са важна част от световната икономика и в тази връзка представляват интерес и за икономическата география. Този вид пазари винаги привличат сериозно внимание към себе си и към перспективите в развитието на всяка икономика, като печелят ключова роля и най-вече чрез огромните капитали, които преминават през тях и оформят икономическия В хода на изследването се доказва, че световните финансови пазари играят ключова роля за безпроблемната работа на икономическите сектори и стабилитет на държавата. Извършено е авторско групиране на основните видове пазари. Спрямо географското разпределение на компаниите са представени основните индекси. Всички изнесени факти ни дават основание да твърдим, че върху географските финансови пазари има доказан поток от капитали.

Ключови думи: Финансови пазари, икономика, география, активи, региони

1. ВЪВЕДЕНИЕ

Целта на авторската разработка е да анализира финансовите пазари на света, в контекста на развитието на световната икономика и в тази връзка да се докаже, че те представляват интерес и за икономическата география. Този вид пазари винаги привличат сериозно внимание към себе си и към перспективите в развитието на всяка икономика, като печелят ключова роля и най-вече чрез огромните капитали, които преминават през тях и оформят икономическия стабилитет на държавата. За целта са използвани статистически документи и материали за последните пет години, до 2022 г.

2. МАТЕРИАЛИ И МЕТОДИ

Следвайки определението по Фомичев, (2001), можем да твърдим, че: „Финансов пазар е пазар, на който се търгува ценни книжа на национално и глобално ниво. Световните финансови пазари играят ключова роля за безпроблемната работа на икономическите сектори, чрез разпределяне на ресурси и създаване на ликвидност за бизнеса. В сравнение с другите пазари, финансовите не се отличават много от пазарите, където се купуват и продават стоки и продукти, т.е. те са част от Световното стопанство и се изучават от социалната география. При изясняване на същностни характеристики и особености, в доклада са приложени и комбинирани изследователския метод, географски анализ и синтез, съпоставителен метод, статистически метод и обобщение на резултатите. Част от понятията, използвани в доклада, се изучават по география и икономика в 11 и 12 клас на профилираната подготовка. Във втори гимназиален етап на българското

училище предмет география и икономика е част от три профила, а при задължителния Модул 3 „има висока степен на сложност на учебното съдържание” на програмно ниво, според Дерменджиева и Драганова (2022). Училищното географско образование е насочено към изграждане на географски и икономически ключови компетентности при изучаване на „съвременното икономическо развитие, развитието на енергетиката в света и на големи енергийни проекти, влиянието на високите технологии, международната икономическа интеграция и развитието на транснационалните корпорации”. Профилираната подготовка обхваща компетентности като очаквани резултати пряко свързани със съвременното икономическо развитие чрез дейности по „сравняване на различни модели на съвременното икономическо развитие в региони на света и прогнозиране влиянието на високите технологии върху световното икономическо развитие”. Но вместо внос и износ, напр. на зеленчуци и плодове, дрехи или компютри за валута, разликата е в това, че финансовите пазари са насочени към закупуване, продажба и притежаване на финансови продукти и активи. Съвременните финансови пазари се разширяват географски експоненциално през последните няколко десетилетия и сега предлагат много видове финансови инструменти. Финансовите средства се разделят на различни фази на географско разпространение на цикъла на ценните книжа, централизацията на пазара, в зависимост от периода на операциите и финансовите инструменти, които се търгуват на тях.

Основните видове пазари може да бъдат групирани, според нас, най-общо в следната **рамка**:

1. Според цикъла на ценните книжа, географски обусловено пазарите биват:

- Първични финансови пазари - емитираните ценни книжа се срещат за първи път с инвеститорите. Тук се извършва плащане на ценните активи.

- Вторични финансови пазари - ценните книжа могат да се търгуват и да сменят многократно своите собственици.

2. Според централизацията има два вида географско обособени финансови пазари:

- Борсови пазари – това са организирани пазарни центрове за вторична търговия - фондови борси. Те могат да търгуват само чрез членовете на борсата и търговията се извършва според строго определени правила.

- Изборни пазари - търговията се извършва чрез електронна връзка между специални пазарни участници и доставчици на ликвидност.

Някои от тези финансови пазари по своя характер са дългосрочно фокусирани. Други са ориентирани в краткосрочен план или комбинация от двете. Ипотечният пазар, например е място, където се извършват много дългосрочни заеми, докато паричните пазари са съсредоточени върху по-кратките срокове. Търговията на финансовия пазар предлага голямо разнообразие от възможности за всеки тип трейдър и инвеститор. Развитието на глобалната географска онлайн мрежа улеснява достъпността до финансовите пазари. Това позволява на по-дребните инвеститори да участват в онлайн търговията на финансови пазари чрез различни платформи за търговия. Големите световни борсови индекси са мощни показатели за стремглавото развитие на глобалната и регионалната икономика. Икономистите, политиките и анализаторите използват борсови индекси, за да разберат, как се представят финансовите пазари и компаниите на тези пазари. Силно развитите икономически държави имат свои основни борсови индекси, които са индикатор за икономическото представяне на страната. В една държава или фондова борса може да има повече от един борсов индекс. В САЩ например, освен трите основни борсови индекси на S&P 500, Dow Jones и NASDAQ100, но имат около 5000 индекса, които формират американския пазар на акции.

Спрямо географското разпределение на компаниите, индексите могат да бъдат определени така:

□ Глобални. Към тях се включват акции на компании от различни региони като MSCI World

□ Регионални или държавни. В тези показатели има по-голямо разширение, като участниците са с акции от една държава или регион като немския DAX30. Също така могат да бъдат и европейски борсови индекси като EuroStoxx 50, както и американски борсови индекси като Dow Jones, S&P 500 и Nasdaq

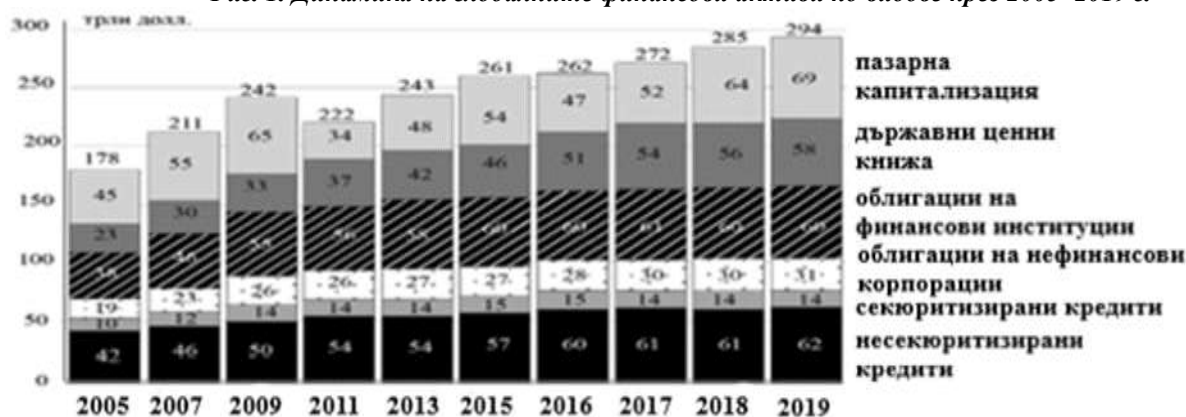
В последните пет години темата за инвестиции в борсови индекси, като основа на дългосрочно развитие на Световното стопанство както и в други финансови активи, става все по-актуална, особено на фона на:

- Отчетени почти нулевите лихви по банковите депозити в почти 78% от страните в света, вкл. и в България
- Постоянно нарастваща инфлация по света, която надхвърля сериозно малките лихви по депозитите. Голяма част от тях са предизвикани от войната в Украйна от 24 февруари 2022 г.
- Усъвършенствани програми, чиято цел е да се стимулират икономиките по света. Това от своя страна води до увеличаване на паричната маса, но и на инфлационния натиск върху икономиките.
- За периода 2020-2022 г. в света се създаде затруднена икономическа ситуация, свързана с пандемията от Коронавирус, която се преодолява трудно и с бавни темпове.

Следователно, всички изнесени факти ни дават основание да твърдим, че върху географските финансови пазари има доказан поток от капитали. Те са от структури и лица, които имат в излишък, но има и такива, които се нуждаят от капитали за развитие – икономически и финансови компании, банки, правителства на страните и различни държавни и частни организации. Често на практика тези пазари се използват за покупка и продажба на финансови активи, които позволяват да се инвестират изгодно капитали и да се получават добри приходи. Разнообразен е и кръгът, оформен от инвеститорите - от физически лица до инвестиционни фондове, търговски и централни банки. Географски погледнато, пазарите и структурите водят до капиталови потоци между държави и региони. Те влияят и върху прехвърляне на собствеността на определени финансови активи. Географията на финансовите пазари се проявява и в пространствената комбинация и разпределение на онези места, където всъщност се осъществява финансова търговия. Стойността на световните финансови активи, определяща заеми, депозити и ценни книжа се явява определяща и за оформяне на структурата и размерът на пазарите по света. Опирайки се на Доклад на Deutsche Bank за 2020 г., оценката на световните финансови активи за периода 2005-2019 г. отбелязва непрекъснато нарастване, като за началото на 2020 г., преди пандемията от Ковид 19 е отчетено рекордното число от 396 трилиона долара (фиг. 1).

По отношение на световния БВП няма отчетен ръст на нарастване на финансовите активи от началото на Ковид кризата. Прави впечатление и факта, че индикаторът за 2019 г. е 478 %, но е под нивото от 2005 г. от 582 %.

Фиг. 1. Динамика на глобалните финансови активи по видове през 2005–2019 г.

Източник: по данни на Евростат, 2020.

След края на световната икономическа и финансова криза от 2013 г., в света се наблюдава значително увеличение на дела на държавните дългови ценни книжа в сравнение с началото на 2000-те. Според статистиката на ООН, правителствата на много страни, предимно икономически развити, за да финансират решаването на икономически проблеми, заемат големи суми на пазара, като пускат своите дългови задължения, в резултат на което публичният им дълг се увеличава значително. Географията на финансовите активи и направеното изследване показва, че до 2019 г. има известно изравняване на дяловете на трите водещи региона - Северна Америка, Европа с ОНД и Азиатско-Тихоокеанския регион (Таблица 1). Ако в навечерието на финансовата криза Северна Америка доминира с дял от почти 2/5, следван от европейския регион - около 1/3, а дялът на Азиатско-тихоокеанския регион е по-малък от 1/4, то в момента всеки от тези региони представлява 30 -35% от глобалните финансови активи. Това се случва на първо място поради изпреварващия ръст на финансовите активи в стопанствата на Азиатско-тихоокеанския регион.

Табл. 1 Разпределение на финансовите активи по макрорегиони, в %

ГЕОГРАФСКИ РЕГИОНИ В СВЕТА	ГОДИНИ	
	2005	2019
Африка на юг от Сахара	1	1
Северна Африка и Юго-Западна Азия	1	2
Азиатско-Тихоокеански регион* - Източна, Югоизточна, Южна Азия, Австралия и Океания	23	29
Европа и Русия с ОНД	33	31
Северна Америка, без Мексико	39	34
Латинска Америка	3	3
Общо за света	100	100

Изчислено по: Световна икономическа статистика за развитие и дейност на финансови пазари; BIS - 2020.

Обемите на пазарите за банкови кредитни, дългови и собствени ценни книжа отразяват мащаба на финансиране, получено чрез тях. Като цяло по-развитите икономики в света се отличават с по-големи финансови пазари, не само в абсолютно изражение, но и в сравнение с БВП. Последното обикновено се нарича от специалистите дълбочина на финансовите пазари; по-голямата дълбочина обикновено се тълкува като положително свойство на икономиката на страната.

По географски принцип, валутните пазари се развиват отделно. За разлика от други финансови пазари, те не купуват и продават финансови активи от определени региони и страни, а само обменят някои валути за други. Тук има и продавачи и купувачи, които разглеждат валутата като актив, който може да поскъпне или да поевтинее.

Специален вид финансови пазари са пазарите на финансови деривати или производни на деривати. Те са свързани с активите, които стоят в основата им, и определят някои права във връзка с тези активи. Използването на финансови деривати дава възможност за хеджиране на рисковете, свързани с използването на финансови активи, за получаване на различни допълнителни предимства, както и за извършване на спекулативни сделки, както е случаят на основните финансови пазари.

Правейки сравнение между валутният пазар и фондовия, стигаме до извода, че разликата е в междубанковия пазар, а търгуването на него не зависи от работното време на борсите и се извършва денонощно. Основните му участници са най-големите банки, но през последните години се увеличава и ролята на по-малките банки, от по-малки икономически развити страни. Така напр., банката за международни разплащания (BIS), базирана в Базел, разделя участниците в търговията с валута в три категории: банки дилъри, други финансови институции и нефинансови клиенти. Като цяло банковият сектор представлява 63% от общия оборот на търговията на валутния пазар. Ролята на официалните институции като централните банки е изключително малка - само около 1%. Нефинансовият сектор представлява само 9% от търговията с валута.

Валутният пазар е тясно свързан с валутните пазари на деривати. Лондон играе водеща роля на световния валутен пазар, дялът на Великобритания достигна 44,9% през 2019 г. На второ място са САЩ (21,9%), но техният дял остава практически непроменен. През 2019 г. Сингапур беше на трето място, надминавайки Япония за първи път (съответно 5,7 и 5,6%). Водещите 7 валути включват също австралийския долар, швейцарския франк и канадския долар. Но последните три позиции в първите десет през 2019 г. бяха заети от валути, които далеч не бяха водещи през 2005 г.: мексиканското песо се премести от 14-то на 8-мо място (2,5% дял), новозеландският долар от 16 на 10-то (2,0%), и китайския юан - от 35-и до 9-ти с дял от 2,2%. Това динамично разширяване на търговията на юана на валутните пазари отразява мащабните географски промени в икономиката на света, но и в международната роля на тази валута. Ракурс по темата намираме и в училищната география на общообразователната подготовка. Там, според Драганова (2021), Китай се изучава на регионално-типологичен принцип, а при профилираната подготовка се акцентира върху „постиженията на китайската икономика и компетентностите за познаване на „китайския модел” на икономическо развитие

и на световните проекти за електропроизводство от възобновяеми източници в това число и за Китай - ВЕЦ „Трите клисури”.

По данни на UNCTAD за 2019 г., Китай прави умишлени стъпки в тази посока: Народната банка на Китай отваря центрове в чужбина – в Европа, Латинска Америка и Африка, за да осигури международното обръщение на юана, сключва споразумения с централните банки на много държави за валутни суапове за големи обеми. Успехът на тази политика е очевиден. През 2010 г. юанът е едва на 21 -во място по отношение на своя дял в международните плащания, регистрирани от системата SWIFT, до 2019 г. той се премести на 5-то място. Нещо повече, през 2020 г. юанът дори излиза на 2-ро място в международните плащания, изпреварвайки еврото. Международния Валутен Фонд официално реши да включи юана в кошницата с валути за 2021 г., които определят курса на СПТ, специални права на теглене - разчетна единица и специален актив, използван във фонда. Икономическите прогнози са, че юанът ще стане петата валута в тази кошница, заедно с щатския долар, еврото, лирата стерлинги и японската йена. Друг интересен факт е, че за последните няколко години пазарите на деривати се разрастват толкова бързо, колкото и валутният пазар. Според World's Financial Markets, 2022 г., възможни са различни начини за измерване на техния обем и структура, които дават различни резултати. Познати са два вида пазари на деривати: борсово търгувани и извънборсови. От 2005 г. до 2022 г. пазарът на извънборсови финансови деривати се е увеличил по отношение на номиналния обем на договорите от 299 трилиона долара до 598 трилиона долара, или 1,9 пъти. По отношение на стойността на договорите пазарът за същия период нараства от 9,8 на 15,8 трилиона долара, но почти толкова силно - 1,7 пъти.

Географията на пазара на извънборсови деривати се проявява преди всичко чрез валутната структура на трансакциите. По отношение на броя на сключените договори през разглеждания период са настъпили фундаментални промени в географията на световната търговия. През 2006 г. абсолютен лидер е Корейската борса, където са сключени 1,2 милиарда договора. До 2022 г. този рейтинг се променя коренно. Обемът на търговията с деривати на корейската фондова борса намалява, докато на други борси се увеличава рязко. Освен това Чикагските СМЕ и СВОТ се обединиха, за да образуват СМЕ Group, която пое водещата роля с 3.4 милиарда договора годишно. Втората фючърсна борса беше Американската междуконтинентална борса, която се изкачи от 7-ма позиция през 2019 г. Първата петица включва също Индийската национална фондова борса на Индия, базирана в Мумбай, и бразилската BM&F Vovespa, базирана в Сао Пауло. Накрая 6-то място заема Московската борса, образувана от сливането на Московската междубанкова валутна борса (ММБВ) и Руската система за електронна търговия (РТС). Това е най-забележителното постижение на Русия във финансовата сфера на фона на света. В края на 2019 г. в света има 16 фондови борси с обща капитализация на национални компании от тяхното листване над 1 трилион долара.

Рейтингът на борсите по отношение на търговския оборот на борсата изглежда доста различен. Тя се ръководи от две китайски фондови борси, Шанхай и Шенжен, и едва след това следва гигантската Нюйоркската фондова борса. В допълнение към китайските фондови борси, Корейската фондова борса и NASDAQ (по 1,5) се открояват с увеличен оборот с акции. Вероятно това се влияе както от културните, така и от географските различия и от фактора на секторната структура. NASDAQ е известен с преобладаването на високотехнологични компании, които са по-податливи на неочаквани възходи и спадове в котировките, което очевидно увеличава оборота на акциите, принуждавайки инвеститорите да ги купуват и продават често.

3. РЕЗУЛТАТИ И ДИСКУСИИ

По отношение на дела на участващите чуждестранните компании във финансовите пазари, Нюйоркската и Лондонската фондови борси в последните години са надминати от фондовите борси в Сингапур, Лима и Сантяго (Чили) - 28–37%, като общият брой компании във всяка от тях е в рамките на 200–300. Както бе отбелязано, драматичното разширяване на пазарите на държавен дълг в редица водещи страни също е важна промяна. Така най-големият пазар на държавен дълг в САЩ е достигнал нарастване от 6,4 трилиона долара през 2007 г. на 17,8 трилиона долара през 2019 г., което е увеличение от 3,5 пъти. Международното движение на капитали в периода след кризата от 2020-2021 г. е значително намалено и възстановяването му протича много бавно, поради отражението и на пандемията от Коронавирус в света. Установеният приток на частен капитал в развиващите се икономики обаче се доближава до нивото отпреди кризата. Кризата от пандемията насочи и към остротата на въпроса за големите, сложни финансови институции, които имат системна значимост. На географски принцип са надградени по-високи изисквания относно капацитета за преодоляване на загуби, по-ефективен и интензивен надзор, както и са обособени нови правила за възстановяване и реструктуриране на финансови институции. С особено внимание се поставя въпросът за

регулиране на извънборсовия сектор на пазара за финансови деривати, определян като значим за финансовата система в съвременния свят.

4. ЗАКЛЮЧЕНИЯ И ИЗВОДИ

Географията на световните финансови пазари се изразява преди всичко в разпределението на финансовите активи по региони и държави по света и в географията на финансовата търговия. Изследването показва, че има тясна зависимост между пазарните процеси и политиката на регулиране. Продължават усилията за най-големи са усилията за внедряване на нови борсови практики и на извънборсовия сектор. В резултат вече се оформя тенденция за трайно увеличаване на обема на транзакциите на извънборсовия сектор, които преминават през централизиран клиринг (което е борсова практика). През последните 10-15 години се наблюдава изпреварващ ръст на капиталовите пазари в Азиатско-тихоокеанския регион, което доведе до увеличаване на дела му в общите глобални показатели. В същия регион, в Китай, се появи нов голям фондов и борсов център - Шенжен. Само за няколко години, изминали от пиковата година на световната финансова криза през 2008 г., до 2019 г. капитализацията на Шенженската фондова борса се увеличи 4,9 пъти, което я доведе до 5-та позиция в света. Капитализацията на Шанхайската фондова борса, която сега заема 4-то място, също бързо се увеличава. А по отношение на оборота тези две борси са станали световни лидери, изпреварвайки дори Нюйоркската фондова борса (NYSE). Това се дължи на 6-кратно увеличение на оборота на акции на китайските фондови борси в сравнение с NYSE, което може да се обясни с културни и географски различия. Укрепването на глобалната финансова роля на Китай също отразява бързия растеж на използването на юана в международните плащания и валутната търговия и официалното му включване от МВФ в кошницата за СПТ.

В развитите страни се наблюдава ускорен ръст на държавните задължения сред финансовите активи. Динамиката на пазарната капитализация е многопосочна, със значителен ръст в Северна Америка и свиване в Европа. Лондон значително засили ролята си на център на световната валутна търговия, концентрирайки над 40% от оборота си. На фондовия пазар през изследвания период са настъпили фундаментални промени. Наскоро възникналата електронна борса BATS Global Markets зае четвъртото място в света по оборот, концентрирайки около 1/3 от цялата борсова търговия в САЩ. В Европа нейното дъщерно дружество BATS Chi-X Europe излезе на първо място. На пазарите на деривати, с продължаващото доминиране на региона на Северна Америка и второстепенната роля на Европа, има значителни промени в развитието и утвърждаването на отделните борси. Поемането на нейния конкурент CBOE от Чикагската фондова борса CME доведе до създаването на CME Group, която водеше света по брой на търгуваните договори. На 6-то място в този рейтинг е Московската борса, която се отчита като най-забележителното постижение на Русия на международните финансови пазари.

Ние сме изправени пред най-дълбоката икономическа криза за последните 80 години. И точно в разгара на кризата е подложена на изпитание ценността на нашите институции, ценността на демократичното управление, ценността на Европа — ще могат ли нашите лидери да бъдат на висотата на предизвикателството? Ще предприемат ли съвместни действия, за да опазят работните места и благосъстоянието? При правилни действия, те могат да постигнат не само икономическо възстановяване, но и по-добро, по-стабилно икономическо управление, по-здрава демокрация и по-прогресивно общество. Там, където пазарите са се провалили, само силни, координирани действия на правителствата могат да възстановят доверието, да напълнят книгите за поръчки, да повишат търсенето от страна както на бизнеса, така и на потребителите.

Изказвам своите благодарности на проф. д.н. Атанас Дерменджиев за помощта при оформяне на изследователските концепции в доклада.

ИЗПОЛЗВАНИ ИЗТОЧНИЦИ

Драганова, Т. (2021). Изучаване на тема „Китай“ по география и икономика след образователната реформа в българското училище. Сборник с доклади от Международна научна конференция на тема „Дипломатически, икономически и културни отношения между Китай и страните от Централна и Източна Европа“. В. Търново: Издателство „Фабер“, 2021, с. 45-63. ISSN: 2603-5030(Print). ISSN: 2603-5391(Online).

Фомичев, П. (2001). География мировой финансовой системы. Учебное пособие. – М.: Изд-во Моск. университета, 2001.

- Global Exchange Derivatives Volumes A Statistical Overview (2019). Обзор мировых рынков производных инструментов до первой половины 2019 г. на сайте Newsbook Limited [Электронный ресурс]. Режим на доступ: http://www.hkex.com.hk/eng/stat/research/rpaper/Documents/GlobalDer_e.pdf.
- Guru, B., & Yadav, I. (2019). "Financial development and economic growth: panel evidence from BRICS", Journal of Economics, Finance and Administrative Science, Vol. 24 No. 47, pp. 113-126. <https://doi.org/10.1108/JEFAS-12-2017-0125>
- Ecobank (2017). "Performance/Reports." <https://www.ecobank.com/group/investor-relations/key-figures/performance>
- International Trade Statistics (2007-2022) [Электронный ресурс]. Режим на доступ: <http://www.wto.org>.
- International Trade Eurostat European Commission (2021) [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/newxtweb>.
- Demirgüç-Kunt, A., Martínez Pería, M. S., & Tressel, T. (2017). "The Global Financial Crisis and the Capital Structure of Firms: Was the Impact More Severe among SMEs and NonListed Firms?" Unpublished paper, World Bank.
- Dermendzhieva, S., & Draganova, T. (2020). Didactic aspects of geography and economy training in modul „Modern economic development”. – In: Acta Pedagogica Naturalis (APNat), Copyright Center. Shumen: Shumen University Publishing House, 2020, Vol 3, No 1, pp. 26 - 35. ISSN 2603-3879.
- Dermendzhieva, S., & Draganova, T. (2022). The new programs for profiled preparation in Geography and economy in Module 2, 3 and 4 – opportunities and challenges. – In: International Scientific Refereed Online Journal - SocioBrains, March 2022, ISSUE 91, pp. 64 - 70. ISSN 2367-5721 (online).
- Didier, T., Llovet, R., & Schmukler, S. L. (2017). "International Financial Integration of East Asia and Pacific." Journal of the Japanese and International Economies 44: 52–66.
- Day of the MIFID, The Editor, January 2021, www.investorchronicle.co.uk/the-editor/.
- What the World's Financial Markets are Worth? [Электронный ресурс]. Режим на доступ: <http://www.iii.co.uk/articles/223331/what-worlds-financial-markets-are-worth/>.
- World Federation of Exchanges. Statistics [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://www.world-exchanges.org/home/index.php/statistics>.
- UNCTAD. The World Investment Report. (2021) Web table 25 [Электронный ресурс]. Режим на доступ: <http://www.unctad.org/wir>.
- <https://admiralmarkets.com/bg/education/articles/trading-instruments/finansovi-pazari>
- <https://www.ecb.europa.eu/pub/annual/html/ar2019~c199d3633e.bg.html>
- https://www.socialistsanddemocrats.eu/sites/default/files/2736_BG_fin_market_bg_nov_08_3.pdf
- <https://www.elana.net/bg/news/2124/programa-2021-osnovni-poznaniq-za-turgoviq-na-globalnite-finansovi-pazari.html>
- <https://www.sme.government.bg/uploads/2020/06/IME-Potential-Export-Markets-Study-BSMEPA.pdf>